

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARNING EKOPSOXOLOGIK KREATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

*Turakulov Buri Norboevich,
psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, "psixologiya" kafedrasida dotsenti,*

Annatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning ekopsixologik kreativ qobiliyatini rivojlantirishning motivatsiya usullari, ijodiy fikrlashning ekopsixologik omillar, innovatsion ta'lim, masalalari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Bo'lajak, boshlang'ich sinf, o'qituvchi motivatsiya, ijodiy fikrlash, ekopsixologiya, yekologik madaniyat, innovatsion ta'lim.

Аннотация: В статье рассматриваются мотивационные методы развития эколого-психологических творческих способностей будущих учителей начальной школы, экopsихологические факторы творческого мышления, инновационное образование, проблемы.

Ключевые слова: Будущее, начальная школа, мотивация учителя, творческое мышление, экopsихология, экологическая культура, инновационное образование.

Kirish: Ekologik muammolar keskinlashib borayotgan zamonaviy dunyoda kelajak avlodlar o'rtasida yekologik madaniyat va xabardorlikni shakllantirish muhimdir. Ushbu jarayonda asosiy rollardan birini bolalarning yekologik tafakkuri va xulq-atvorini shakllantirishga ta'sir qilish uchun noyob imkoniyatga yega bo'lgan boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'ynaydi. O'qituvchilarning yekologik madaniyatini samarali rivojlantirish uchun bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishga yordam beradigan psixologik omillarga e'tibor qaratish lozim. Ushbu omillar o'qituvchilarning yekologik ta'limda innovatsion yondashuvlarni qo'llash uchun zarur bo'lgan o'ziga xos ko'nikmalari, qobiliyatlari va motivatsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

ASOSIY QISM. Yangi O'zbekistonda zamonaviy ta'lim muassasalaridagi integratsiyalashgan ta'lim, o'quvchining bilim faoliyati va mustaqillik fikrlash hamda o'quv amaliyotida yo'naltirish ta'lim sifatida yangi natijalarga erishishga yordam beradi. Atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasida belgilab berilgan atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasi yangi O'zbekistonning ekologik ta'lim-tarbiyasida "Yangi O'zbekistonni barpo ekologik tarbiyalashda atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasida belgilangan «Aholining ekologik madaniyatini oshirish, atrof muhitni muhofaza qilish sohasida davlat organlari faoliyatining oshkorlik darajasini oshirish va fuqarolik jamiyatining rolini kuchaytirish". Shu munosabat bilan O'zbekistonda iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij kelishuvini amalga oshirish bo'yicha Milliy harakatlar rejasi, 2019-2030, 2030-yillarda "yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha strategiyalar, yangi davlat boshqaruvini shakllantirish bo'yicha Milliy harakatlar rejasi ishlab chiqildi va qabul qilindi[1] tizimi Barqaror rivojlanish sohasida ekologik ofatlarning oldini olish kabi ulkan maqsadlarni amalga oshirishda o'quvchilariga ekologik ta'lim berish texnologiyasini taqdim etish.

Psixologik omillar, shu jumladan hissiy, kognitiv va motivatsion jihatlar boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik ongini, ijodiy tafakkurini va yekologik muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirishga ta'sir qiladi. Ular o'qituvchilarga tabiat bilan hissiy aloqani rivojlantirishga, tahliliy ko'nikmalarni yaxshilashga va ularni amalga oshirishda ijodiy g'oyalar va jasoratni targ'ib qilishga yordam beradi.

Ushbu ishning maqsadi kelajakdagi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishga yordam beradigan psixologik omillarning maqsad va vazifalarini ko'rib chiqishdan iborat. Biz ularning yekologik ongni shakllantirish, ijodiy fikrlashni rag'batlantirish, tabiat bilan hissiy aloqani rivojlantirish, yekologik muammolarni tahlil qilish va hal qilish qobiliyatini rivojlantirish, ijodkorlikni qo'llab-quvvatlash, boshlang'ich maktab o'qituvchilarining o'z-o'zini samaradorligi va motivatsiyasini oshirishdagi roliga e'tibor qaratamiz.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishning psixologik omillarining maqsadlaridan biri kelajakdagi boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishdir. Bu ularga yekologik ta'limga yangi va innovatsion yondashuvlarni topishga, o'quvchilarning yekologik madaniyatini rivojlantirishga hissa qo'shadigan qiziqarli va samarali o'quv materiallari va texnikalarini yaratishga imkon beradi. Maqsad atrof-muhit muammolarining ahamiyatini bilishlari, o'z

harakatlarining atrof-muhitga ta'sirini tushunishlari va bu xabardorlikni o'z o'quvchilariga yetkazishlari.

Psixologik omillarning vazifasi kelajakdagi boshlang'ich maktab o'qituvchilarining tabiat bilan hissiy aloqasini rivojlantirishdir. Bu ularga tabiatning go'zalligi va o'ziga xosligini ochishga, unga bo'lgan muhabbat va g'amxo'rlikni rivojlantirishga yordam beradi, bu keyinchalik o'z o'quvchilariga o'tadi. Psixologik omillar kelajakdagi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik muammolarni tahlil qilish va innovatsion yechimlarni topish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Qiyinchilik ularga tanqidiy fikrlashni qo'llash va o'quv muhitida yekologik muammolarni hal qilishda ijodiy bo'lish imkonini berishdir.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishning psixologik omillarining maqsad va vazifalari ularning yekologik ongini, ijodiy tafakkurini, tabiat bilan hissiy aloqasini, yekologik muammolarni tahlil qilish va hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga, ijodiy salohiyatni qo'llab-quvvatlashga, o'z-o'zini samaradorligini va motivatsiyasini oshirishga qaratilgan. Bu ularga yekologik tamoyillarni o'quv jarayoniga joriy yeta oladigan va o'quvchilarni tabiat va barqaror rivojlanishga g'amxo'rlik qilishga ilhomlantiradigan samarali va innovatsion o'qituvchilar bo'lishga yordam beradi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishning psixologik omillarining mazmuni bir nechta asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi.

Birinchidan, bu yekologik ta'limga innovatsion yondashuvlarni izlashga yordam beradigan ijodiy fikrlashni rivojlantirishdir.

Ikkinchidan, o'qituvchilar yekologik muammolarning ahamiyatini va ularni hal qilishdagi rolini tushunishlari uchun yekologik ongni shakllantirish.

Uchinchi jihat-tabiat bilan hissiy aloqani rivojlantirish, bu o'qituvchilarga atrof-muhitga hissiy bog'liqlik va g'amxo'rlikni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlash va innovatsion yondashuvlar orqali yekologik muammolarni tahlil qilish va hal qilish qobiliyatini rivojlantirish muhimdir. Bundan tashqari, ijodkorlikni qo'llab-quvvatlash va o'z-o'zini samaradorligi va motivatsiyasini oshirish ham psixologik omillar tarkibiga kiritilgan. Bu jihatlarning barchasi o'zaro bog'liq bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida yekologik madaniyatni muvaffaqiyatli shakllantirish uchun zarur bo'lgan yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishning psixologik zarurati bir qator omillarga bog'liq. Zamonaviy jamiyat shoshilinch va innovatsion yechimlarni talab qiladigan tobora ortib borayotgan yekologik muammolarga duch kelmoqda. Shu nuqta nazardan, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari bolalarning yekologik ongi va barqaror xulq-atvorini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish o'qituvchilarga yekologiya sohasida samarali va qiziqarli o'rganishga yordam beradigan yangi yondashuvlar va innovatsion usullarni topishga imkon beradi. Bu bizga bolalar atrof-muhit muammolarida faol ishtirok yetadigan va ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradigan rag'batlantiruvchi ta'lim muhitini yaratishga imkon beradi. Shu borada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirish atrof-muhitdan xabardor va mas'uliyatli yangi avlodni tarbiyalashga qodir yuqori sifatli va tegishli yekologik ta'limni ta'minlash uchun zarurdir.

O'qituvchilarining yekopsixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirishning psixologik omillarining innovatsion usullarini qo'llash tajribasi sezilarli ijobiy natijalarni ko'rsatdi. Ushbu tajriba doirasida muammoli ta'lim, loyiha faoliyati, ijodiy vazifalar va yeksperimental usullar kabi turli xil yondashuvlar qo'llanildi. Bunday usullar tufayli boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni yekologik pedagogika sharoitida qo'llash imkoniyatiga yega. Bu bolalarni ilmiy-tadqiqot va ijodiy faoliyatga jalb qilgan holda interaktiv darslar yaratish imkonini berdi, shuningdek, ularning tabiat va atrof-muhit muammolariga qiziqishini uyg'otdi. Innovatsion usullar tufayli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari yekologik madaniyatni o'qitishga tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismi bo'lgan tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga yega bo'ldilar. Ushbu tajriba boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekopsixologik ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion usullardan foydalanish samaradorligini tasdiqlaydi va ularning zamonaviy yekologik ta'lim amaliyoti uchun ahamiyatini ta'kidlaydi.

O'qituvchilarining yekopsixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirish usullari bir qator samarali yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Ulardan biri o'qituvchilar va talabalarga atrof-muhit bilan faol muloqot qilish va atrof-muhit muammolarini o'rganish imkonini beruvchi interaktiv tadqiqot vazifalaridan foydalanishdir. Bu ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Yana bir usul-bu o'qituvchilar va talabalar atrof-muhit bilan bog'liq loyihalarda birgalikda ishlaydigan loyiha faoliyatidan

foydalanish. Bu sizga talabalar tashabbusi, ijodiy fikrlash, muloqot qobiliyatlari va muammolarni birgalikda hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga imkon beradi. Bundan tashqari, virtual haqiqat va onlayn resurslar kabi texnologiyalardan foydalanish yekologik ta'limga ijodiy yondashuvni rag'batlantiradigan yanada interaktiv va jozibali o'quv muhitini yaratishga imkon beradi. Umuman olganda, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekopsixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirish usullari tabiat bilan faol hamkorlik qilish, loyiha faoliyati, yangi texnologiyalardan foydalanish va ijodiy fikrlashni rag'batlantirishga qaratilgan bo'lib, bu o'quvchilarning yekologik madaniyatini samarali shakllantirishga yordam beradi.

Natijada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirish natijalari interaktiv, amaliy va samarali ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi. O'qituvchilar o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish orqali bolalarni yekologik muammolarni tadqiq qilish va hal qilish jarayoniga faol jalb qiladigan innovatsion o'qitish usullarini qo'llay oladilar. Shuningdek ularning tanqidiy fikrlash, muammolarni ijodiy hal qilish va hamkorlik qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi tufayli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari yekologik yo'naltirilgan o'quv dasturlarini yaratish va yekologik tadbirlarni tashkil yetishda yanada malakali bo'lishadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarini innovatsion rivojlantirish natijalari yekologik ta'lim sifatini oshirishga va o'quvchilarda atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

XULOSA

Xotima qilib aytganda motivatsiya o'qituvchilar o'rtasida yekologik xabardorlik va ko'nikmalarni rivojlantirishga qiziqish va istakning harakatlantiruvchi kuchidir. O'z-o'zini samaradorlik o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonchni va yekologiyani o'qitishning ijodiy usullarini ishlab chiqishda muvaffaqiyatga yerishishga ishonchni aks yettiradi. Ijodiy fikrlash yekologik ta'limda innovatsion yondashuvlar va yechimlarni izlashga, shu jumladan o'yin yelementlaridan foydalanishga, tadqiqot faoliyati va loyiha ishlariga yordam beradi. O'qituvchilar jamoasi va menejmentning hissiy qo'llab-quvvatlashi kelajakdagi o'qituvchilar o'rtasida ishonch va ilhomni rivojlantirishga yordam beradi, ularning yekologik sohada ijodiy o'sishiga hissa qo'shadi. Ushbu psixologik omillarning barchasi o'zaro ta'sir qiladi va yekologik va psixologik ijodiy qobiliyatlarning innovatsion rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, bu yesa boshlang'ich maktablarda yuqori sifatli yekologik ta'limni shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PF-5863-son farmoni Toshkent, 2019-yil 30-oktyabr.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5538-сон фармони, 05.09.2018 йил.

Гамезо М.Р., Домашенко И.А. Атлас по психологии. -М.: 2002. С. 58-63.

4. Голубева Э.А. Способности и индивидуальность. - М.: Прометей, 1993.

114 Oliy o'quv yurtlarida zamonaviy

5. Логвинов И.Н., Сарычев С.В., Силаков А.С. Педагогическая психология в схемах и комментариях: Учебное пособие. С-Пб.: Питер, 2005.

6. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - Ростов.: 2000.